

gevorderd!' 'Ja, om ons boterrantsoen in te verpakken'), maar effectiever was het om er iets aan te *doen*.

Het gehele systeem van geleide economie dat de departementen van handel, nijverheid en scheepvaart en van landbouw en visserij in de vorm van de rijksbureaus alsmede de hoofd-, bedrijfs- en vakgroepen en de hoofd-bedrijfs- en bedrijfsschappen in het leven hadden geroepen, had de bedoeling om het deel van de nationale productie dat de bezetter aan Nederland liet, volgens vaste regels, via de normale handelskanalen en tegen gecontroleerde prijzen zoveel mogelijk naar evenredigheid onder de gehele bevolking te verdelen. Dat vergde discipline van producenten, handelaren en consumenten – óók van de instanties die met de veelzijdige controle belast waren. Aan die discipline had van meet af aan veel ontbroken, maar dat van '43 af ook overheidsinstellingen de rechtstreekse weg naar de producenten zochten en vonden, toonde niet alleen aan hoe kwetsbaar die geleide economie geworden was maar ook dat het nu als min of meer normaal beschouwd werd, er dwars tegen in te handelen. Op het vitale terrein van de levensmiddelenvoorziening was de greep die Hirschfeld en Louwes op de situatie hadden, bezig te verzwakken.

Hirschfeld en Louwes zijn organisatoren geweest van ongewoon formaat. Overziet men het gehele terrein, dan mag men concluderen dat zij, in hun conflicten met de bezetter en met de oorlogsomstandigheden, tot in de zomer van '44, zij het met horten en stoten en met steeds groter lacunes, de centraal geleide levensmiddelenvoorziening in stand hebben weten te houden. Eerst door de Spoorwegstaking en de daarop aansluitende strafmaatregelen van de bezetter zou de zwakste schakel in de keten, het vervoer, bezwijken.

Prijsbeheersing

Prijsbeheersing was het noodzakelijk complement van de distributie. De overheid kon zich de grootste moeite geven om, wat de schaars wordende goederen zelf betrof, te bereiken dat deze in vaste hoeveelheden en met regelmaat op de honderdduizenden verkooppunten arriveerden, maar het doel van die distributie: te waarborgen dat een ieder de hem toekomende rantsoenen kon aanschaffen, zou goedgevoel gemist worden als men het prijspeil niet in de hand hield. Bedrijfseconomisch zou een geleidelijke, stevige stijging van de prijzen overigens heel wel te verdedigen zijn geweest, zeker bij die bedrijven die hun prijzen reeds plachten vast te stellen volgens de z.g. vervangingswaarde: bij de prijscalculatie ging men dan, afgezien van het